

Абай шығармашылығының қазақ зиялыларына әсері

ЖАРИЯЛАНДЫ
05.10.2025

СІЛТЕМЕ
https://bilimger.kz/182767/

Тоқтарова Балнұр Ардаққызы

ҚазҰУ-дың 1-ші курс студенті.

Ғылыми жетекші: **Римма Жақсылықбаева**

Абай Құнанбайұлы – қазақ халқы үшін тек ақын емес, халықтың ой-санасын оятқан ұлы ағартушы. Оның өлеңдері мен қара сөздері қазақ қоғамының дамуына кеңінен әсер етті. Абайдың шығармалары кейінгі қазақ зиялыларының көзқарасын қалыптастырып, олардың халыққа қызмет ету жолында сүйенетін рухани тірегіне айналды.

Абай ең алдымен жастарды білімге, ғылымға шақырды. Ол «Ғылым таппай мақтанба» деп, нағыз байлық – білім мен еңбек екенін айтты. Ақын үшін адамның қадірі оның мал-мүлкімен емес, ақыл-парасатымен өлшенді. Білімді адам ғана халқын алға бастыра алады деген сенімін өлеңдері мен қара сөздерінде жиі қайталады.

Бұл ойды ХХ ғасырдың басындағы қазақ зиялылары жалғастырды. Әлихан Бөкейхан, Ахмет Байтұрсынұлы, Міржақып Дулатұлы сияқты «Алаш» қайраткерлері халықты оқу-білімге үндеп, елді алға бастыруды мақсат етті. Олар үшін білім – ұлттық тәуелсіздікке жеткізетін жалғыз жол болды. Сондықтан да Абай көтерген ағартушылық идеялар зиялылардың негізгі ұстанымына айналды.

«Абай жолы» романы туралы

«Абай жолы» – Мұхтар Әуезовтің әлемдік деңгейде мойындалған ұлы шығармасы. Эпопея төрт кітаптан тұрады және онда ХІХ ғасырдағы қазақ қоғамының өмірі, тұрмыс-тіршілігі, салт-дәстүрі мен әлеуметтік мәселелері кеңінен суреттелген. Шығарманың басты кейіпкері – ұлы ақын, ойшыл Абай Құнанбайұлы.

Ерекшелігі:

«Абай жолы» – тек Абайдың өмір жолын баяндап қана қоймайды. Бұл шығармада сол дәуірдің тарихи шындығы, қазақтың болмыс-бітімі, тұрмысы, әдет-ғұрпы жан-жақты сипатталады. Романда Абайдың жас кезінен бастап, халық үшін күрескен, кемелденген

шағына дейінгі өмірі толық суреттелген. Оның әділет жолындағы күресі, білімге деген құштарлығы, халыққа деген махаббаты – шығарманың негізгі арқауы.

Сонымен бірге, «Абай жолы» – қазақ қоғамының ішкі қайшылықтарын, рулық тартыстарды, надандық пен әділетсіздікті көрсете отырып, Абайдың олармен күрес жолын бейнелейді.

Маңызы

Бұл шығарма қазақ әдебиетінің ғана емес, бүкіл әлем әдебиетінің інжу-маржаны саналады. «Абай жолы» арқылы шетел оқырмандары қазақ халқының тарихын, мәдениетін, тұрмысын таныды. Роман 30-дан астам тілге аударылып, әлемдік классика қатарынан орын алды.

1959 жылы Мұхтар Әуезов осы эпопеясы үшін Лениндік сыйлыққа ие болды. Бұл – қазақ әдебиетінің халықаралық деңгейде мойындалуының айқын дәлелі. «Абай жолы» – қазақтың рухани энциклопедиясы, себебі онда халықтың өмір салты, ұлттық болмысы түгел қамтылған.

Қазіргі жастарға берер ойы

«Абай жолы» – бүгінгі жас ұрпақ үшін үлкен мектеп. Романда Абайдың әділеттілік үшін күресі, білім мен ғылымға деген ынтасы жастарды ойландырады. Қазіргі заманда да Абайдың «еңбек қылмай ер оңбас» деген ұстанымы өз мәнін жойған жоқ. Әуезовтің суреттеуіндегі Абай – табандылықтың, әділдіктің, адамгершіліктің символы.

Жастар үшін бұл шығарма – тек тарихи роман емес, өмірлік сабақ. Ол адал еңбек етуге, халқыңа қызмет етуге, білімге ұмтылуға шақырады. Сонымен қатар, «Абай жолын» оқу арқылы әрбір жас өз халқының тарихын тереңірек танып, ұлттық рухты бойына сіңіреді.

Абайдың еңбектері ХХ ғасырдың басындағы қазақ зиялылары үшін үлкен бағыт болды. Оның қара сөздері мен өлеңдеріндегі ойлар қоғамды ояту, халықты білім мен ғылымға жетелеу ісінде басты құралға айналды.

Ахмет Байтұрсынұлы Абайды «қазақтың бас ақыны» деп атап, оның шығармаларын ұлттық сананы тәрбиелейтін мұра ретінде дәріптеді. Әлихан Бөкейхан да Абайды халыққа үлгі етіп көрсетіп, Алаш идеясының рухани негізін осы ойшылдың еңбектерінен тапты. Міржақып Дулатов «Оян, қазақ!» еңбегінде елді өнер-білімге шақырып, надандықтан арылуға үндеді. Бұл – Абай көтерген идеялардың жалғасы еді.

Абайдың шәкірттері Шәкәрім, Ақылбай, Мағауия да ұстазының ағартушылық жолын жалғап, қазақ әдебиетіне із қалдырды. Шәкәрім ар-ождан философиясын дамытып, адамгершілік құндылықтарын басты тақырыпқа айналдырды.

Бүгінгі қазақ зиялылары да Абайдан үлгі алады. Оның еңбектері ұлттық бірлікті сақтауға, мәдениетті дамытуға және жастарды адалдық пен білімге тәрбиелеуге жол көрсетеді.

Абай шығармашылығы – қазақ зиялыларының қалыптасу тарихындағы басты тірек әрі қазіргі ұрпақ үшін де сарқылмас қазына.

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.